

Linnar Priimägi

REVOLUTSIOON VÕI RESTAU- RATSIOON!

Praegusi rahva sotsiaalse aktiivsuse avaldusi Eesti NSV-s on nimetatud revolutsiooniks. Seda on viimati kaudselt teinud isegi koolilapsed, kes kogunesid oktoobrimiitingule nende arvates päevakajalise loosungi all «SSORi eesmärk — rahvaste vabanemine tsarismiikktest». Käibefraas laulvast revolutsioonist on kõlanud ka kõrgetest kõnetoolidest — pärast mullust Moskva teadet, et revolutsioon jätkub.

Kainema pilguga ringi vaadates pole aga raske märgata, et see, mis meil siin praegu aset leiab, pole mitte niivõrd laulev revolutsioon kui võrd laulev rehabilitatsioon, või veelgi täpsemini: **laulev restauratsioon**. Muidugi ei puudu üldpildist revolutsioonilisedki elemendid (ma pean silmas isemajandamise ideega seostuvat), aga tähelepanuväärne on see, et noorte vaimne energia on praegu rakendunud just peamiselt restauratiivsete aadete teenistusse. Möödunud talvine Gustav Adolfi kuju ülikooli taga oli enam kui lihtsalt lumememm. See oli restauratsiooni sümbol, millest niisugusena ka aru saadi. Noortefoorumi sõnavõttud on noorte üldist suunda restauratsioonile ainult kinnitanud.

See võiks teha murelikuks. Noored on meie lääne tüüpi ühiskonnas edasiviivaks jõuks just uute ideede käibeletoojadena, mitte vanade taastajate-na. Tohtu ideepotentsiaal jääb rakendamata, kui tulevikus suudetakse näha vaid mi-

nevikui koopiat. Ka Th. Manni hääli aastast 1925 manitseb: «Kõige halvem ja võltsim kõide asjade hulgas on aga restauratsioon. Aeg, mis tunneb iseenese ees hirmu, on tulvil restauratsioonihä, tagasipöördumise, vana ja väärika taastektestamise, purustatud pühaduse taastamise tuju. Asjata,» ütleb Th. Mann, «tagasiteed ei ole.»

Meie tänane teema on seotud haridusega ja restauratiivsed taotlused on läbinähtavad siingi. Küsimus on Eestis korraliku hariduse taastamises, mis peaks algama **euroopaliku gümnaasiumihariduse** ennistamisest. (Ma ütlen «euroopaliku», sest ameerika kool pole kunagi gümnaasium olnud.) Üks esimesi katseid on siin Eesti Goethe-Seltsi rajatud **Goethe-Gümnaasium** ja mure selle ettevõtmise **perspektiivikuse** pärast on mulle eriti lähedane: kui oleks tegemist vaid restauratiivse üritusega, poleks see perspektiiv kuigi meelitat. Meenutagem Hegeli hoiatust: kui **vaimu** olemuslik vorm on aja käigus muutunud, siis on asjatu tah-ta säilitada varasema **hariduse** vormi. Küsimus on seega euroopaliku gümnaasiumihariduse tulevikuväljavaadetes.

Euroopa gümnaasiumihariduse tuum on see, et ta annab elus ja kultuuris orienteerumiseks kätte aluslikud põhimõisted. See on **süsteemaa-tiline mõisteline** õpetus, kus inimene varustatakse teatava mõistelise koordinaadistikuga, mille abil ta saab oma vaimses ümbruses orienteeruda. Gümnaasiumiharidusele vastab niisil teatav **isiku vaimse organisatsiooni tüüp**. See tüüp, väidavad moodsad kultuuri-teoreetikud (A. Moles), tänapäeva industriaalühiskonna inimest enam ei iseloomusta. Tänapäeva Lääne inimese tegelik vaimumaailm polevat enam koordinaadistik, vaid mosaiik, mis koosneb küllalt juhuslikult seostatud üksik-teadmistest. Inimesed õppivat nüüd elust enesest palju rohkem kui koolist, mõiste asemel talletavat teadmisi vahetu kogemus. Vaimu organiseerumise mosaiikse vormiga oleks

muidugi perspektiivitu gümnaasiumihariduse vormi ühendada.

Ometi on gümnaasiumihari-dusel perspektiiv olemas. See seisneb ühiskonna enese arengus. Nimelt ei ole industriaal-ühiskond oma vaimse organi-satsiooni mosaiikse tüübiga mitte maailmaajaloo viimane ühiskonnakorraldus. Industriaalajastu hakkab lõppema. Lääne ühiskond on juba siirdumas uude, postindustriaal-sesse ajastusse, on muutumas nn. infoühiskonnaks. See on ühiskond, kus informatsioon oleks detsentraliseeritud ja delokaliseeritud, s. t. kõikvõimalik täpne teave oleks **igä-ühle** «klahvivajutusega» kättesaadav. Muidugi muutub niisuguses ühiskonnas ka üksikisiku vaimse organisatsiooni tüüp: edukaim pole enam mitte see, kes teab fakte, vaid see, kes teab, mida nendega peale hakata, teab seoseid. See on koordinaadistiku taast-sünni ajastu, sest ainult informatsioonide ookeanis orientee-rujale on informatsioon kasu-tatav. Klassikaline humani-taarharidus, gümnaasiumihari-dus oma koordinaatse struk-tuuriga taasväärtustub tulevi-kuühiskonnas seega põhimõ-telisel kui kompass informatsioonide ookeanil.

Olgem siis valmis tulevikuga kohtuma. See, mis täna nii mõnelegi võib näida pelga restauratsioonina, võib homme osutada revolutsiooni tuumaks.

Ehk piltlikult: lumest Gustav Adolfi sees võib peituda üks teine...

P.S. Mu mõtteavalduste referents Jüri Luige sõnavõttus (vt. «Edasi» 22. XI) ei olnud päris adekvaatne, seepärast täpsustan. Ühiskonnakorrald, mida meil tun-takse «kapitalismi kui niisuguse-na», on kolm selgesti eristuvat arengujärku: klassikaline ka-pitalism, mille majandus-mehhanismi analüüsis Marx, in-dustriaalühiskond, mida Marxi paradigmatena on raske, kui mitte võimatu seletada (sel-lest kõnles ka J. Luik), ja postindustriaalne in-fõühiskond. Igäühle neist vastab oma vaimse organisatsiooni tüüp, kusjuures postindus-trialismis aktualiseeruvad taas teatavad haridusvormid (sh. gümnaasiumi tüüpi haridus), mis industriaalühiskonnas on kõrvale jäänud.

L. P.